

44.

FESTIVAL BORŠTNIKOVO SREČANJE
BORŠTNIK THEATRE FESTIVAL
 16.–25. OKTOBER / OCTOBER 2009

Dobitnica Borštnikovega prstana Minu Kjuder

Utemeljitev podelitve Borštnikovega prstana, najvišjega priznanja Borštnikovega srečanja

Danes bo v vrsto k igralkam Elviri Kraljevi, Miri Danilovi, Ančki Levarjevi, Vidi Juvanovi, Savki Severjevi, Vladoši Simčičevi, Štefki Drolčevi, Majdi Potokarjevi, Angelci Jankovi, Miri Sardočevi, Mileni Muhičevi, Ivanki Mežanovi, Ivi Zupančičevi, Mileni Zupančičevi, Jožici Avbljevi, Anici Kumrovi, Mirandi Zaharija, Silvi Čušinovi kot devetnajsta izmed igralk stopila Minu Kjuder, dobitnica Borštnikovega prstana za leto 2009.

Ker se o damah ne govori, koliko so stare, bomo povedali le, da je bila rojena leta 1942 v Trstu. Letnica in kraj rojstva jasno povesta, v kako hudem času in v kako izpostavljenem okolju je preživljala otroštvo naša letošnja laureatka. Ni ji bilo še dve leti, ko so ji fašisti ustrelili očeta kot talca, tik pred koncem vojne pa sta z mamo po čudežnem naključju preživeli še bombardiranje predela Trsta, kjer so živeli in ostali čisto brez vsega. Takrat se je začelo njeno romanje od none na Krasu do tet na Kočevskem in v Beli krajini. Šele čez nekaj let sta z mamo mogli zaživeti skupaj, najprej v Sežani in pozneje v Kopru, kjer je obiskovala srednjo šolo. A življenje ji tudi takrat ni prizanašalo. Mama je bila več let hudo bolna in zato tudi denarja ni bilo. Mnogi slovenski igralci in tudi dobitniki prstanov kakor Vida Juvan, Ančka Levar, Angelca Janko, Majda Potokar, Mira Danilo ... so izhajali iz znanih gledaliških družin, mnogi, na primer Maks Furijan, Polde Bibič, Ivanka Mežan, Arnold Tovornik, pa iz povsem drugačnih sredin, mnogi tudi iz prav težkih socialnih razmer, in malokdo bi si upal napovedati, da bodo kdaj zares veliki spoštovani umetniki – igralci ... Med njimi je Minu Kjuder. Že od malega je hotela postati igralka. Na kraški gmajni so na električni daljnovod privezane rjuhe služile za zavese in pred njimi je igrala za druge otroke, mamo, teto in sosedo. Kljub vsem oviram se ji je uresničila velika želja – sprejeta je bila na igralsko akademijo in za preživetje bila pripravljena zjutraj po Ljubljani razvažati mleko ali časopise. Ob koncu študija na AGRFT je bila Minu krhka, skromna, čedna, drobna, a obetajoča začetnica. Ker jo je ljube-

zen vlekla v Celje, je odklonila ponujeni angažma v ljubljanski Drami. V Slovenskem ljudskem gledališču v Celju je bila najprej v obveznih vlogah mladih igralk ranljiva in lepa v mladinskih igrh *Jing Tai*, *Trnuljčica*, *Princesa Violeta*, *Pepelka* in drugih, pa mladostna naivka Vida v *Rendez-vousu*, Malika v *Varhu*, Manica v *Desetem bratu*, Corry v *Bosa v parku*, a že v Celju nosilka težkih vlog sodobnih avtorjev kakor Jessica v Sartrovih *Umazanih rokah* ali Veronika Deseniška, najprej v Novačanovem *Hermanu Celjskem* in potem še osupljiva Zupančičeva Veronika, ko se je prvič predstavila leta 1970 na Tednu slovenske drame, takrat prvič poimenovanem Borštnikovo srečanje. V Celju je v osmih sezonah odigrala 34 vlog. Potem jo je na srečo Drame SNG Maribor Branko Gombač povabil v Maribor. Bila je Nežka v *Matičku*, Helenca v *Ščukah*, Micka v *Kranjskih komedijantih*; vloge v delih slovenskih avtorjev je kronala s Šeligovo Lepo Vido točno pred tridesetimi leti. Za to Lepo Vido je že v času Štihovega vodenja Drame in v režiji »njenega« celjskega režiserja Francija Križaja dobila na mah tri najvišje nagrade, in sicer Borštnikovo nagrado in diplomu, nagrado Prešernovega sklada in nagrado publike na Sterijevega pozorju v Novem Sadu. Se je še spominjate? »Otožno sloka postava polega na kanapeju, sivkasta skoraj žalna obleka, nemirna ženska duša. Hlastne, nemočne, natanko premišljene kretnje,« je takrat zapisal Andrej Inkret. V tem bolj zunanjem opisu vloge ni najti odgovora, od kod njena moč. Ta je v odrski prezenci, kot smo pravili nekoč, a jo moramo imenovati predvsem karizma. Vasja Predan pravi, da je »ustvarila magistralno kreacijo«. »Dejal bi,« piše, »da je igralka obarvala Vido samosvoje temperament in strast je presnovala v racionalno, zavestno ter intelektualno voljo ... Racionalizirana volja in razumnost sta bili domala idealen most med ženskostjo in hrepenejskimi strastmi in prav ta most je vgradil Vidi izjemno plastiko in moč ...« Omenimo le, da je bil njen partner v *Lepi Vidi* predzadnji moški dobitnik prstana igralec Peter



Ternovšek, s katerim sta še velikokrat dosegala vrhunske trenutke kot na primer v *Matičku* ali v Kohoutovi drami *Avgust, Avgust, Avgust*, kjer zdaj večinoma živi, in poučuje v gledališki šoli Studio Art pri Slovenskem stalnem gledališču v Trstu. V tem trenutku se ni mogoče natančneje ozirati po dolgem in sijajnem potovanju Minu Kjuder po odrskih deskah od začetkov v Celju in v *Dekameronu* na televiziji do vrhuncev na tem mariborskem odru; mogoče se je le prikloniti temu ustvarjalnemu in bogatemu potovanju, ki jo je pripeljalo do Borštnikovega prstana. Imel sem srečo, da sem po čudni igri usode prišel iz učiteljskih vrst v SNG Maribor v istem 1971. letu kot Minu Kjuder ... Osupel sem spremljal njeno ustvarjalno silovitost in zasebno človeško žlahtnost in skromnost ... Ponosen sem, da je igrala Sue Bayliss v Millerjevi drami *Vsi moji sinovi* ali Dunjaško v *Česnjemem vrtu*. Takrat so tudi s štirimi kolegi igralci iz tržaškega gledališča ustanovili skupino z imenom »Popotni komedijanti« in pet let poletni razveseljevali zamejske Slovence v Italiji in Avstriji. Po končanem obdobju predvsem vizualnega gledališča v Mariboru se je vrnila in odigrala še jubilejno poslovilno vlogo Mary Tyrone v O'Neilovi drami *Dolgega dne potovanje v noč* ... V zadnjih letih je veliko snemala na

Radiu Trst A za slovenski program, aktivno pomaga pri vodenju ljubiteljske igralske družine na Krasu, kjer zdaj večinoma živi, in poučuje v gledališki šoli Studio Art pri Slovenskem stalnem gledališču v Trstu. V tem trenutku se ni mogoče natančneje ozirati po dolgem in sijajnem potovanju Minu Kjuder po odrskih deskah od začetkov v Celju in v *Dekameronu* na televiziji do vrhuncev na tem mariborskem odru; mogoče se je le prikloniti temu ustvarjalnemu in bogatemu potovanju, ki jo je pripeljalo do Borštnikovega prstana. Imel sem srečo, da sem po čudni igri usode prišel iz učiteljskih vrst v SNG Maribor v istem 1971. letu kot Minu Kjuder ... Osupel sem spremljal njeno ustvarjalno silovitost in zasebno človeško žlahtnost in skromnost ... Ponosen sem, da je igrala Sue Bayliss v Millerjevi drami *Vsi moji sinovi* ali Dunjaško v *Česnjemem vrtu*. Takrat so tudi s štirimi kolegi igralci iz tržaškega gledališča ustanovili skupino z imenom »Popotni komedijanti« in pet let poletni razveseljevali zamejske Slovence v Italiji in Avstriji. Po končanem obdobju predvsem vizualnega gledališča v Mariboru se je vrnila in odigrala še jubilejno poslovilno vlogo Mary Tyrone v O'Neilovi drami *Dolgega dne potovanje v noč* ... V zadnjih letih je veliko snemala na

Tone Partljič
 predsednik Sveta Festivala BS



Kdo je kaj na Festivalu BS
 Danilo Rošker, direktor SNG Maribor
 Alja Predan, vodja Festivala BS
 Vili Ravnjak, umetniški vodja Drame SNG Maribor
 Drago Prosnik, vodja tehnike SNG Maribor

Tone Partljič, predsednik Sveta Festivala BS
 Lidija Koren, izvršna producentka Festivala BS
 Alan Kavčič, odnosi z javnostmi
 Ksenija Repina, urednica publikacij Festivala BS
 Darko Štandekar, tehnični vodja
 Ivan Vinovrški, fotograf Festivala BS
 Franci Rajh, arhivar Festivala BS

Selektorica programa 44. Festivala BS
 dr. Barbara Orel

Strokovna srečanja
 Jernej Novak
 Voditelja pogovorov o predstavah
 Jaroslav Skrušnjin in Jernej Novak

Strokovna žirija 44. Festivala BS
 dr. Blaž Lukšan, Mario Brandolin, Gregor Butala, mag. Mojca Jan Zoran, dr. Maja Haderlap

Žirija za Borštnikov prstan
 Tone Partljič, Rapa Šuklje, Peter Ternovšek

Blagajna SNG Maribor
 Odprta od ponedeljka do petka od 10.00 do 13.00 in od 17.00 do 19.30, v soboto od 10.00 do 13.00 in v vse dni uro pred predstavo. Več informacij na www.borstnikovo.si

Bilten – interni informator Festivala BS
 Urednica: Ksenija Repina
 Pomočnica urednice: Eva Mahkovic
 Uredništvo – študentke AGRFT: Urša Adamič, Tereza Gregorič, Vesna Hauschild, Nuša Komplet, Tea Kovše, Eva Kraševac, Nika Leskovšek, Eva Mahkovic, Kaja Pregrat, Anita Volčanjšek
 Oblikovanje: Danijela Grgič
 Stavek: Sašo Potočki
 Tisk: Dravske tiskarne Maribor
 Naklada: 350 izvodov
 Maribor, oktober 2009

Pokrovitelji

Hvala!



Strokovna žirija letošnjega Festivala Borštnikovo srečanje v sestavi Mario Brandolin, Gregor Butala, dr. Maja Haderlap, mag. Mojca Jan Zoran in dr. Blaž Lukan kot njen predsednik ugotavlja, da program, ki ga je izbrala selektorica dr. Barbara Orel, avtorsko suvereno reflektira, torej tako odseva kot premissija slovensko gledališče danes, hkrati pa obžaluje, da izbor selektorice ni bil izveden v celoti, saj se festivala ni udeležila izbrana uprizoritev Slovenskega stalnega gledališča Trst. Člani žirije tudi letos ponavljamo lansko ugotovitev, da je sodelovanje dveh članov žirije, ki ne prihajata iz slovenskega gledališkega prostora, hkrati pa slovensko gledališče poznata, prispevalo k objektivnejšemu pogledu na izbrane uprizoritve, in priporočamo, da festival to prakso ohrani. Žirija letos ni podelila nagrade za gledališke inovacije in estetski preboj, saj je mnenja, da nobena uprizoritev v programu ni ustrezala specifičnim kriterijem zanjo, vse svoje odločitve pa je sprejela soglasno.

Žirija 44. Borštnikovega srečanja
Predsednik
dr. Blaž Lukan, predsednik

Člani
Mario Brandolin
Gregor Butala
dr. Maja Haderlap
mag. Mojca Jan Zoran

V Mariboru, 25. oktobra 2009

VELIKA NAGRADA 44. FESTIVALA BORŠTNIKOVO SREČANJE ZA NAJBOLJŠO UPORIZORITEV

Heiner Müller: *Macbeth po Shakespearu* v režiji Ivica Buljana in produkciji Mini teatra in koprodukciji Novega kazališta Zagreb, Cankarjevega doma Ljubljana in ZeKaeM Zagreb

Uprizoritev *Macbeth po Shakespearu* raste v asketski, a celovit, na videz neobvladljiv in nevaren organizem, v uprizoritveno telo, ki pa vseskozi dramaturško in režijsko premišljeno vodi nastopajoče po robovih čiste moči ter v svoj tok neubranljivo povleče še gledalca. Buljanov *Macbeth* za popoln učinek ne potrebuje ničesar razen igralcev, zanaša se na njihovo mladostno, moško energijo, ki ji dodaja izkušnost dveh igralk, ene prav tako v moški vlogi, in jih spusti v gladiatorsko areno, kjer poteka boj telo na telo, v katerem ni nikomur prizanešeno, hkrati pa se nenehno zaveda, da je arena tudi gledališki oder, na katerem se je mogoče poigravati, kolikor se da, in se igre tudi v vsakem trenutku zavedati. *Macbethova* surova igra se odvija v neposredni bližini gledalca, ki hočeš nočeš tudi sam postane del te peklenske, do dna razgaljene uprizoritve.



"Moja smrt ne bo spremenila sveta."

NAGRADA ZA NAJBOLJŠO REŽIJO

Jernej Lorenci za režijo uprizoritve *Oresteja* Ajshila v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča Drama Ljubljana

Jernej Lorenci je *Orestejo* prebral kot temeljno besedilo evropske civilizacije in v uprizoritvi raziskal možnosti njenega sodobnega učinka, s poslušom za izvirno dramsko govorico je v njej našel asociativno bogate uprizoritvene možnosti in jih avtorsko zrelo izkoristil.

Lorenci je skupaj z igralci gledalca soočil s sodobno dramo, v kateri je pozornost s herojskega Oresta premaknil na »človeško« Klitajmestro in v katero mu možnost vstopa najprej olajša režijsko izvirna izvedba zbora z enim samim igralcem kot vodnikom in komentatorjem, nato pa na prvi pogled nenavadna in neizbirčna, na trenutke fragmentarna in poetična, a v resnici natančni in konsekventni uprizoritveni logiki sledeča izbira performativnih postopkov in sredstev.

NAGRADA ZA MLADEGA IGRALCA

Jure Henigman za vlogo v uprizoritvi *Macbeth po Shakespearu* v produkciji Mini teatra in koprodukciji Novega kazališta Zagreb, Cankarjevega doma Ljubljana in ZeKaeM Zagreb

Igro Jureta Henigmana v različnih vlogah v uprizoritvi odlikujejo raznovrstni igralski izrazi, suverenost, natančnost in divja energija. Kljub navzven prevladujoči divji energiji, ki je v igri Jureta Henigmana kot vodilo v polni meri prisotna od začetka do konca uprizoritve, so liki, ki jih igralec udejanja, natančno zasnovani, izrazno igralsko pestri in nadzorovani. Henigman igralsko ne podlega moči in energiji uprizoritve, temveč jo s svojimi, tudi tehnično izdelanimi vlogami, ustvarja, nadzoruje in stopnjuje do skoraj neznosne intenzitete.

NAGRADA DOMINIKI SMOLETA ZA PREVOD

Marko Marinčič za prevod Ajshilove drame *Oresteja* v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča Drama Ljubljana

Marko Marinčič s svojim prevajalskim pristopom na novo odkriva estetske prvine izvirnika in prepričljivo prelije Ajshilovo besedilo v vsem njegovem poetičnem bogastvu v slovenski jezik. Z ohranjanjem originalnega ritma in izvirne grške metafore prevajalec odstira večpomenskost izvirnika, omogoča nove vpogled v globino, bolečino in poetično moč Ajshilove drame. Njen prevod gledalca in bralca nagovarja celovito in mu ponudi pot skozi čas, ki se kot lok pne med preteklostjo in sedanostjo. Marko Marinčič tako davni izvirnik približa našemu sodobnemu dožemanju.

PET ENAKOVREDNIH IGRALSKIH NAGRAD

- **Polona Juh** za vlogo Klitajmestre v uprizoritvi *Oresteja* v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča Drama Ljubljana

Polona Juh s ponotranjeno, obenem pa izrazito in intenzivno igro lušči podobo Klitajmestre iz mita in okostenelih stereotipov, daje ji čustveno razsežnost, preteklost in globino ženske, ki se bori za dostojanstvo in življenjske vrednote.

Klitajmestra Polone Juh je temni ogenj, koncentrirano jedro predstave, ki kljub resignaciji še vedno izžareva prevratno moč in da slutiti, da se v njej spaja slutnja starega sveta, ki se z globoko bolečino upira prevrednotenju in izničenju matriarhalnih načel. Skozi igro Polone Juh pobilisne nekaj arhaične ženske obupanosti na prelomnici časa tudi v našo dobo.

- **Marko Mandić** za vlogo v uprizoritvi *Macbeth po Shakespearu* v produkciji Mini teatra in koprodukciji Novega kazališta Zagreb, Cankarjevega doma Ljubljana in ZeKaeM Zagreb

Marko Mandić je odigral *Macbetha* z neustavljivo, a vseskozi nadzorovano močjo, na skrajni meji razumskega in že čez njo, a hkrati iz samega jedra njegove eksistencialne in bivanjske resnice.

Mandićev *Macbeth* je zdaj otrok, ki razdira svet za zabavo, zdaj sin, ki z materino pomočjo preverja moč in oblast, zdaj ljubimec, ki pada v globine erotike in igre, zdaj človek z gonom po udejavitvi volje do moči zaradi nje same in zaradi slasti, ki prihaja z njenega dna, zdaj slehernik, ki ne more razumeti, da njegovo prizadevanje navsezadnje trči ob nedoumljivo, iracionalno moč, ki svet vendarle vrne na stari tir. Marko Mandić je do kraja telesen igralec, do zadnje mišice razgibana statua, ki pa ji še bolj kakor v svet usmerjena akcija robove kleše v sebe samega obrnjena in nenehno sprašujoča trpnost.

- **Nataša Matjašec Rošker** za vlogo v uprizoritvi *Veter v vejah borov* v izvedbi Drame Slovenskega narodnega gledališča Maribor

Nataša Matjašec Rošker sporočilo ostarele pesnice Komachi poda v časovno kratkem ter igralsko minimalističnem nastopu, ki v čistosti in silovitosti gole prisotnosti presvetli celotni oder in zareže globoko v dušo.

Človeška krhkost in minljivost, vpeti v ravnodušni tok nenehno premenjajočega se sveta, se v predstavi *Veter v vejah borov* zgoščujeta v liku nekdanje lepote, ki hira v osami in revščini. Nataša Matjašec Rošker v vlogi, ki zahteva skrajno okleščeno in prtajeno rabo izraznih sredstev, z grenkobo v pogledu in strtim glasom, ki pronicata iz negibnega, od časa, pozabljenih sanj in neusmiljenega teka življenja utrujenega telesa, z drobnimi kretnjami, pomežiki, trzaji, predvsem pa s silnostjo notranje zbranosti preseva resnico bivanja, ki se vzpenja iz pretehtano izrisane razpoke med likom in igralko samo.

- **Igor Samobor** za vlogo Tantal v uprizoritvi *Oresteja* v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča Drama Ljubljana

Igor Samobor je z vrhunsko igro pretvoril antični zbor, neosebnega komentatorja dogajanja, v polnokrvno dramsko osebo, ki z ustvarjalno energijo in stalno igralsko prezenco vodi celotno uprizoritev. Samoborjev Tantal je lik iz mesa in krvi, vpet v odrski čas, prostor in dogajanje. Hkrati pa v sebi nosi in izraža mitsko brezčasnost ter ohranja distancirano vsevednost in komentatorsko naravnost antičnega zbora. Samoumevno preciznost, tehnično dovršenost in bogat razpon igralskih izrazov je Igor Samobor v vlogi Tantal združil z igralsko inteligenco ter strogo vodeno in nadzorovano, a skozi celo uprizoritev prisotno neusahljivo ustvarjalno energijo.

- **Branko Šturbej** za vlogo Peera Gynta v uprizoritvi *Peer Gynt* Henrika Ibsena v izvedbi Drame Slovenskega narodnega gledališča Maribor

Branko Šturbej Peera Gynta, tega sprenevedavega blodnjavca, vpne v maestralni lok od otročje razposajenosti do predsmrtne ekstaze, med zapeljivca in zapeljanca, skušnjavca in skušanega, v široki paleti igralskih izrazov, a vselej tesno zlit z vlogo.

Šturbej kot Peer Gynt je več kot zgolj vetrnjaški dramsko-pravljivi lik, ki v svoji izmuzljivi, begavi, včasih skorajda groteskno trmasti eksistenci deluje bolj kakor nekakšen idejni konstrukt ali značajski vzorec. Branko Šturbej vlogo, v katero vstopa scela, brez vsakršnega ostanka v telesnem ali duševnem naponu, s silovito igralsko intenzivnostjo razpne kot smisel iščočega slehernika v prepadih med različnimi ravnmi bivanja ter vprašanji lastne resnice in uresničenja, ki se obupano oklepa vsakokratnih dozdevkov krhkega identitetnega jedra, na katerih se vzpostavlja.

TRI ENAKOVREDNE NAGRADE ZA DRUGE DOSEŽKE

- **Marko Japelj** za scenografijo v uprizoritvi *Peer Gynt* v izvedbi Drame Slovenskega narodnega gledališča Maribor

Marko Japelj z domišljenim prostorskim konceptom in s skladno manipulacijo odra daje večplasten prostor Peer Gyntovemu svetu in njegovi fantaziji.

Scenografija Marka Japlja omogoča pretok večplastnega dogajanja v vseh dimenzijah, zaznamuje igro in potek drame, ji daje čvrst okvir in ji obenem odpira nove izrazne možnosti. Poigrava se z intimnostjo in s praznino prostora ter z omejevanjem in z odpiranjem odrskih razsežnosti. Japljeva scena ne interpretira drame, temveč v celoti služi imaginaciji glavne osebe, je čarobna škatla, v kateri Peer Gynt sanja in razpreda svoje življenje. Je visoko funkcionalna in nevsiljiva, obenem pa sproščeno razigrana.

- **Peter Penko** za avtorstvo glasbe v uprizoritvi *Portret neke gospe* Henryja Jamesa v produkciji Anton Podbevšek Teatra in Teatri di vita Bologna

Glasba Petra Penka je zvok, prostor, čas in akter ter tako bistven in neločljiv del koncepta uprizoritve.

Peter Penko skozi celotno uprizoritev na racionalni in intuitivni ravni suvereno vodi zvočni dialog z gledalcem in uprizoritvijo samo. Njegova glasba ni le zvočna podpora koncepta uprizoritve. V svoji večplastni pojavnosti je glasba na sebi, hkrati pa približa območje glasbenega izraza ter bistveno sooblikuje prostor, vzpostavlja ritem in ambient in je neposredna nosilka pomena in naracije.

- **Matjaž Berger** za avtorski uprizoritveni diskurz *Portreta neke gospe* v produkciji Anton Podbevšek Teatra in Teatri di vita Bologna

Uprizoritev sestavljata dve plasti, ki šele skupaj tvorita njeno pravo »resnico«; ena je uprizoritev dekonstruirane literarne predloge, druga intimni mentalno-teoretski zemljevid režiserja Matjaža Bergerja, ki je hkrati počelo in rezultat tega nenavadnega zlitja.

Avtorski diskurz Matjaža Bergerja vzpostavlja svojevrsten konceptualni kozmos, v katerem se mešajo literarne, teoretske in umetnostnozgodovinske reference, semantični labirint, kjer se pot vije proti ekstazi označevalca, ki se na vsakokrat nov in nepričakovan način materializira v konkretnih scenskih dogodkih. Tako je tudi uprizoritev *Portreta neke gospe* v temelju možna le skozi specifični ustvarjalni pogled, ki pa ni le »negibni gibalec« predstave, temveč se v njej tudi vsakič dejavno oplaja.

Per aspera ad astra